

Perusoikeudet ja huoltovarmuus: Terveystiedot kriisitilanteissa

Aleksina Päivärinta

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Perusoikeudet ja huoltovarmuus: Terveystiedot kriisitilanteissa

Aleksina Päivärinta
Oikeustradenomi
Opinnäytetyö
toukokuu, 2025

Aleksina Päivärinta

Perusoikeudet ja huoltovarmuus: Terveystiedot kriisitilanteissa

Vuosi

2025

Sivumäärä

36

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko huoltovarmuuskriittisillä toimijoilla oikeudellista perustetta pyytää toimialueellaan työskentelevien henkilöiden terveystietoja, erityisesti poikkeusoloissa ja Valmiuslain ollessa käytössä. Kehittämistehtävänä oli analysoida, mahdollistaako voimassa oleva lainsäädäntö terveystietojen pyytämisen huoltovarmuuden perusteella ja tulisiko tällainen mahdollisuus luoda, mikäli nykytila ei sitä salli. Lisäksi arvioitiin, millaisia vaikutuksia tällaisella oikeudella olisi yksilön oikeuksiin ja yksityisyyteen.

Opinnäytetyön tietoperusta rakentui Suomen perustuslain, EU:n yleisen tietosuojasetuksen (GDPR), Valmiuslain, lain yksityisyyden suojasta työelämässä sekä muiden relevanttien kansallisten ja kansainvälisten säädösten varaan. Keskeisiä käsitteitä olivat yksityisyyden suoja, terveystietojen arkaluonteisuus, huoltovarmuus ja poikkeusolot.

Tutkimus toteutettiin pääosin oikeusdogmaattisena tutkimuksena, jossa analysoitiin voimassa olevaa oikeutta ja sen tulkintaa. Lähteinä käytettiin lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta, viranomaisjulkaisuja ja EU-oikeudellisia dokumentteja. Lisäksi työssä tehtiin vertailevaa tarkastelua muiden EU-maiden käytäntöihin.

Keskeisenä tuloksena todettiin, että nykyinen lainsäädäntö ei anna huoltovarmuuskriittisille toimijoille yleistä oikeutta pyytää työntekijöidensä terveystietoja, edes poikkeusolojen aikana tai Valmiuslain ollessa voimassa. Johtopäätöksenä esitettiin, että terveystietojen käsittely huoltovarmuuden perusteella voisi olla mahdollista vain, jos siitä säädettäisiin erikseen lailla, joka täyttäisi perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset.

Kehitysehdotuksena esitettiin jatkotutkimusta vastaavista käytännöistä muilla kriittisillä sektoreilla. Lainsäätäjän tehtävänä on löytää tasapaino yksilön oikeuksien ja yhteiskunnan toimintakyvyn turvaamisen välillä.

Asiasanat: terveystiedot, yksityisyyden suoja, huoltovarmuus, valmiuslaki, tietosuoja

Aleksina Päivärinta

Fundamental Rights and Security of Supply: Health Data in Crisis Situations

Year

2025

Pages

36

The purpose of this thesis was to investigate whether critical infrastructure operators have a legal basis to request health data from employees working in their operational areas, particularly during states of emergency and when the Emergency Powers Act is in force. The development task was to analyze whether current legislation permits the request of health data on the grounds of security of supply and whether such a possibility should be created if existing legislation does not allow for it. Additionally, the potential impacts of such a right on individual rights and privacy were assessed.

The theoretical framework of the thesis was based on the Constitution of Finland, the EU General Data Protection Regulation (GDPR), the Emergency Powers Act, the Act on the Protection of Privacy in Working Life, and other relevant national and international regulations. Key concepts included the protection of privacy, the sensitive nature of health data, security of supply, and states of emergency.

The research was primarily conducted as a legal dogmatic study, analyzing existing law and its interpretation. Sources included legislation, legal literature, official publications, and EU legal documents. Furthermore, a comparative analysis of practices in other EU countries was undertaken.

The main finding was that current legislation does not grant critical infrastructure operators a general right to request the health data of their employees, even during states of emergency or when the Emergency Powers Act is in effect. It was concluded that the processing of health data on the grounds of security of supply could be possible only if specifically provided for by law, meeting the requirements for restricting fundamental rights

Keywords: health data, privacy protection, security of supply, emergency powers act, data protection

Lakiluettelo

Arbetsmiljölagen; Lag om medbestämmande i arbetslivet.

Euroopan unionin yleinen tietosuoja-asetus (EU) 2016/679 (GDPR)

Infektionsschutzgesetz (Law on the Prevention and Control of the Infectious Diseases in Humans)

Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Laki asiakastietojen käsittelystä 703/2023

Laki huoltovarmuuden turvaamisesta 1390/1992

Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä 552/2019

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 759/2004

Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus (Tartuntatautilaki)

Suomen perustuslaki 731/1999

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992

Rikoslaki 39/1889

Tartuntatautilaki 1227/2016

Tietosuojalaki 1050/2018

Turvallisuusselvityslaki 762/2014

Työterveyshuoltolaki 1383/2001

Valmiuslaki 1552/2011

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuskysymyksen rajaaminen	8
1.2	Lähteet ja tutkimusmetodit.....	9
2	Oikeus yksityisyyteen	10
2.1	Kansainväliset säädökset	10
2.2	Kansalliset säädökset.....	11
2.3	Yksityisyyden käsitteen tulkinta.....	12
3	Nykytilan kartoitus: Suomen lainsäädäntö terveystietojen suojasta	13
3.1	Terveystietojen suojaa koskeva kansallinen lainsäädäntö.....	14
3.2	EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) vaikutus terveystietojen käsittelyyn Suomessa.....	15
3.3	GDPR:n 9 artiklan asettama käsittelykielto ja poikkeukset	16
4	Huoltovarmuus ja yhteiskunnan kriittiset toimijat	18
4.1	Huoltovarmuuden määritelmä ja merkitys	18
4.2	Huoltovarmuusorganisaatio	19
5	Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden tiedontarpeet	20
5.1	Työntekijätietojen käsittelyn oikeudellinen perusta	20
5.2	Turvallisuuteen ja toiminnan jatkuvuuteen liittyvät tiedontarpeet	21
5.3	Muiden yritysten työntekijöihin liittyvät huomiot	23
6	Valmiuslaki ja poikkeusolojen erityisoikeudet	23
7	Voidaanko terveystietoja pyytää?	25
7.1	Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden erityispiirteet	25
7.2	Mahdolliset perusteet terveystietojen pyytämiseksi.....	26
7.3	EU-oikeudellinen ja vertaileva tarkastelu	27
8	Mahdolliset vaikutukset yksilön oikeuksiin ja yksityisyyteen	29
8.1	Itsemääräämisoikeus ja luottamus.....	29
8.2	Eettiset kysymykset ja syrjintäriski.....	30
9	Johtopäätökset ja kehitysehdotukset.....	32
	Lähteet	34

1 Johdanto

COVID-19 on hyvä esimerkki pandemiasta ja sellaisesta tilanteesta, jossa voitaisiin pohtia työnantajan oikeuksia työntekijöidensä terveystietojen vaatimiseen, ja joka on ollut isona osana innoittamaan aihevalintaani opinnäytetyöhön. Koronavirus itsessään viittaa virusjoukkoon, josta SARS-CoV-2 on se virus, joka aiheuttaa COVID-19-tautia.¹ COVID-19-taudin voisi epäillä suurella todennäköisyydellä olevan vielä suhteellisen tuoreena ihmisten mielissä, sillä siitä uutisoidaan edelleen ajoittain tai ainakin omassa käytössäni olevien julkisten ja yksityisten terveydenhuoltolaitosten seinillä on edelleen nähtävillä ohjeita turvaetäisyyksistä ja kasvomaskin käytöstä, jotka varokeinoina otettiin käyttöön COVID-19-pandemian aikana. Nykyisin altistuneita ohjeistetaan toimimaan samoin, kuin altistuessa influenssalle, eli elämään normaalia arkea ja jäämään kotiin vasta, kun ilmenee oireita.²

COVID-19-taudin voidaan siis todeta normalisoituvan arkeemme samoin, kuin influenssakaudet ovat osa normaalia arkeamme. Normaalin merkityksenä olkoonkin se paha, johon olemme jo tottuneet ja jota emme kyseenalaista. Sosiaalinen media oli täynnä kyseenalaistavia kirjoituksia COVID-19-pandemian aikana ja edelleen löytyy varmasti ihmisiä, jotka kyseenalaistavat COVID-19-taudin siinä missä toisaalta influenssan ja influenssarokotuksetkin, sekä muut erinäisiltä taudeilta suojaavat rokotukset. Epäilijöitä löytyy aina, eikä lääketiede ole tieteenalana muiden yläpuolella turvassa epäilyiltä. Ja lopultakin ihmisillä on vapaa tahto, eikä voida olettaa tai vaatia uskomista lääketieteeseen. Toisaalta, jos lääketiede ja ihmisten oikeus uskoa tai olla uskomatta siihen, voisivat olla verrannollisia uskonnonvapauden kanssa, herättää se mielenkiintoisen kysymyksen tasavertaisuuden näkökulmasta, kun pohditaan eri alojen terveysvaatimuksia tai suojausohjeistuksia - mutta se ei ole tämän opinnäytetyön aihe.

Eri aloilla ja esimerkiksi työmailla on erilaisia vaatimuksia työntekijöiden terveyteen ja suojaruusteisiin liittyen. Ja sikäli jos terveyteen liittyviä vaatimuksia tai kehotuksia on mahdollista asettaa, herää myös kysymys siitä, voidaanko esimerkiksi työmaan alueturvallisuuden nimissä vaatia tietynlaista terveydentilaa tai vaikkapa tiettyjä rokotuksia. Alustavan idean aiheen tutkimiseen, eli siihen, olisiko huoltovarmuuskriittisillä toimijoilla

---

¹ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Mikä on koronavirus SARS-CoV-2?

https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-sars-cov-2#Mik%C3%A4_on_koronavirus_SARS-CoV-2%C2%A0
Viitattu 26.5.2025

² Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Mitä teen, jos olen altistunut koronalle?

https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-sars-cov-2#Mit%C3%A4_teen_jos_olen_altistunut_koronalle? Viitattu 26.5.2025

mahdollisuutta pyytää terveystietoja toimialueellaan työskenteleviltä henkilöiltä, esimerkiksi Valmiuslain ollessa käytössä, sain jo vuonna 2021. Tutkimusongelma itsessään on muovautunut näiden opiskeluvuosien aikana, mutta lähtökohtia aiheen kiinnostavuudelle on useampia.

Työskentelin COVID-19-pandemian aikana huoltovarmuuskriittisen toimijan toimialueella, jossa lyhyen hetken ajan pyydettiin työntekijöitä käymään tämän toimijan tarjoamissa koronatesteissä säännöllisesti ja kertomaan tulokset omalle työnantajalle. Pyyntö perustui tässä tapauksessa loukatun suostumukseen. Loukatun suostumuksella viitataan yleisimmin Rikoslain rikoksen tunnusmerkistöön, johon oleellisena osana kuuluu rikoksen uhrin tahdonvastaisuus tapahtuvaa rikosta ja hänen perustuslaillisten oikeuksiensa loukkaamista kohtaan, eli toimimista rikoksen uhrin tai loukatun suostumusta vailla. Mikäli uhri, jonka oikeuksia loukataan, suostuu oikeuksiensa loukkaamiseen, ei voida puhua tunnusmerkistön omaisesta rikoksesta.

Toisena lähtökohtana kiinnostukselleni tätä kyseistä aihetta kohtaan on ollut työympäristössä käydyt henkilökohtaiset keskustelut sekä kollegoiden, että huoltovarmuuskriittisen toimijan turvallisuusorganisaatiossa työskennelleen henkilön kanssa. Keskustelut itsessään olivat puhdasta spekulatiota ilman varsinaista tarkoituspäätä. Viimeisenä lähtökohtana ovat olleet oikeudelliset opintoni, jotka ovat kasvattaneet ymmärrystäni lainsäädännöstä, oikeuskirjallisuudesta ja oikeustutkimuksesta. Opintoni ovat siis luoneet minulle puitteet ja perustan tutkia näitä aiemmin hypoteettisella tasolla käytyjä pohdintoja varsinaisesta oikeudellisesta näkökulmasta.

1.1 Tutkimuskysymyksen rajaaminen

Tutkimusongelmaksi olen valinnut kysymyksen siitä, antaako laki mahdollisuutta huoltovarmuuskriittisille toimijoille pyytää toimialueensa työntekijöiden terveystietoja, vedoten esimerkiksi alueturvallisuuteen tai huoltovarmuuskriittisen toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen ja onko tähän poikkeusaikoina, Valmiuslain ollessa käytössä, tähän erilainen mahdollisuus.

Aihetta tutkittaessa tulee ensin selvittää terveystietojen määrittely, yksityisyyttä ja terveystietojen pyytämisen oikeutta eri lakien näkökulmasta. Lisäksi tulisi tutkia mahdollista lakien välistä ristiriitaa, huomioiden erityisesti Euroopan unionin tietosuoja-asetus (GDPR) sekä muut EU:n yksityisyyttä ja terveystietoja käsittelevät asetukset, sekä niiden suhdetta ja oikeuskirjallisuuden tulkintoja. Jos laintulkinta mahdollistaa terveystietojen pyytämisen, on arvioitava, onko tämä ristiriidassa perustuslain ja EU-tasoisien lakien kanssa. Tällöin kyseessä voi olla ihmisoikeudellinen poikkeus yksityisyydensuojaan, mikä edellyttää ihmisoikeuskysymysten tulkintaa. Tulee myös selvittää huoltovarmuuskriittisten toimijoiden erityispiirteet ja niiden vaikutus tutkittavan mahdollisuuden tarpeellisuuteen. Tärkeimpinä

lähteinä pidetään perustuslakia, EU:n ihmisoikeusasetuksia, THL:n lausuntoja sekä oikeuskirjallisuutta yksityisyydensuojasta, huoltovarmuuskriittisistä toimijoista ja pandemiatilanteiden aiheuttamista erityistarpeista.

Mikäli negatiivinen vastausolettama pitää paikkansa, tulee tutkia, tulisiko valmiuslain käytössäollessa tällainen mahdollisuus luoda huoltovarmuuskriittisille toimijoille toimintakyvyn ja huoltovarmuuden takaamiseksi. Perusolettaman todistelun jälkeen onkin tutkittava, mitä tämän mahdollisuuden luominen vaatisi ja minkälainen olisi sen tarve ja mahdolliset haitat erityisesti ihmisoikeudellisesta näkökulmasta. Opinnäytetyö rajataan koskemaan aihetta lähinnä huoltovarmuuskriittisten toimijoiden näkökulmasta ja mahdollisuudesta erityisoikeuksiin valmiuslain ollessa käytössä. Muiden toimijoiden vastaavaa oikeus ja sen perusteet jäävät selvittämättä. Opinnäytetyön pääpainona pysyy valmiuslain poikkeussääntelyn mahdollistamien oikeuksien selvittäminen, eikä varsinainen oikeus rikkoa yksityisyydensuojaa yleisesti.

1.2 Lähteet ja tutkimusmenetelmät

Keskeisiä lakilähteitä ovat EU:n ihmisoikeusasetukset, Suomen perustuslaki ja valmiuslaki. Oikeuskirjallisuudessa painottuvat yksityisyydensuojaa, alueturvallisuutta, huoltovarmuutta, valmiuslain ihmisoikeuspoikkeuksia ja terveystietojen yksityisyyttä käsittelevät teokset. Lisäksi pyritään huomioidaan muiden EU-maiden tartuntatautilait ja terveystietojen pyytämistä koskevat lait.

Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa lähteiden oikeushierarkia, tulkita oikeusnormilauseet ja muodostaa kuva oikeusnormista oikeuskirjallisuuden, haastatteluiden ja muiden EU-maiden lakien avulla. Tarkoituksena on koota faktat ja antaa niiden keskustella keskenään, jotta saadaan selkeä kuva valitun aiheen oikeudenmukaisuudesta.

Tutkimus määritellään pääosin oikeusdogmaattiseksi, vaikka se sivuaakin monitieteellistä ja yhteiskunnallista oikeustutkimusta. Päämääränä on luoda tieteellistä tietoa oikeusnormilauseiden ja oikeusnormien sisällöstä, esittäen sekä normi- että tulkintakannanottoja. Oikeusdogmatiikka tutkii voimassaolevaa oikeutta ja sen merkitystä, tulkiten oikeusnormilauseita ja niiden ajatussisältöä. Vaikka tutkimus nojaa oikeusdogmatiikkaan, se ottaa huomioon myös yhteiskunnallisen oikeustutkimuksen näkökulmaa pyrkien selvittämään tutkimusongelman yhteiskunnallista merkitystä ja vaikutuksia pääosin oikeusdogmaattisin menetelmin.³

---

³ Hirvonen 2011, 22-24.

2 Oikeus yksityisyyteen

Oikeus yksityisyyteen on yksi keskeisimmistä perusoikeuksista, joka tunnustetaan sekä kansallisessa että kansainvälisessä oikeudessa. Suomen perustuslain (731/1999, PL) 10 §:n mukaisesti jokaisella on oikeus yksityiselämään, kunniaan ja kotirauhaan. PL 23 §:n mukaisesti myös kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on turvattu. Näitä oikeuksia voidaan rajoittaa vain lailla ja vain niissä tapauksissa, kun se on ehdottoman välttämätöntä esimerkiksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuden takaamiseksi. Kyseessä onkin siis perustavanlaatuisen oikeus, jolla turvataan yksilön mahdollisuus elää omaa elämäänsä ilman aiheetonta puuttumista ulkopuolisten toimesta.

Suomalainen oikeudellinen käsitys yksityisyydestä, vaikka se pohjautuukin vahvasti kansainvälisiin normeihin, sisältää kansallisia painotuksia. Tämä näkyy erityisesti siinä, miten yksityisyyden suojaa punnitaan suhteessa muihin perusoikeuksiin, kuten sananvapauteen. Yksityiselämän suoja tarjoaa suojaan julkisen vallan puuttumiselta yksilön elämään, mutta se ulottuu myös yksityisten tahojen välisiin suhteisiin ja suojaa yksilöä muun muassa toisten yksityishenkilöiden tai yritysten aiheettomalta puuttumiselta.⁴

2.1 Kansainväliset säädökset

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 8 artikla vahvistaa oikeuden yksityisyyteen ja suojelee yksityiselämää, perhe-elämää, kotia ja kirjeenvaihtoa. EIS:n 8 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta ja tämä suoja kattaakin laajan kirjon henkilökohtaisia asioita ja suhteita. Artiklan 2 kohdassa säädetään kuitenkin poikkeuksista tähän oikeuteen. Sen mukaan viranomaisilla on mahdollisuus puuttua näihin oikeuksiin vain, mikäli laissa niin erikseen määrätään ja vain silloin, kun sen katsotaan olevan demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä. Välttämättömäksi yksilön oikeuksiin puuttuminen voidaan katsoa esimerkiksi kansallisen turvallisuuden, yleisen turvallisuuden tai kansanterveyden suojelemiseksi, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi, rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.⁵ Samansisältöisiä määräyksiä löytyy myös EU:n perusoikeuskirjasta⁶. Tämä asettaakin korkean kynnyksen oikeuteen puuttumiselle, koska puuttumisen on perustuttava lakiin ja sillä on oltava hyväksyttävä

⁴ Hallström 2004, 40-42,

https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikosoikeudenuudistuneetyleisetpit2004/NQIPX4AwB/05_Sananvapauden_suhde_yksityisyyden_ ja_kunnian..._Minna-Liisa_Hallstrom.pdf Viitattu 26.5.2025

⁵ Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS), 8 artikla

⁶ Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01), 7 ja 8 artikla

päämäärä, sekä sen on oltava välttämätöntä ja oikeasuhtaista tavoiteltuun päämäärään nähden.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (UDHR) 12 artikla kieltää mielivaltaisen puuttumisen kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon sekä kunnian ja maineen loukkaamiseen. Artikla takaa jokaiselle oikeuden lain suojaan tällaista puuttumista tai loukkausta vastaan.⁷ Vaikka UDHR ei olekaan oikeudellisesti sitova sopimus samalla tavoin, kuin EIS, sitä pidetään poliittisesti ja moraalisesti erittäin merkittävänä asiakirjana, joka on myös vaikuttanut laajasti kansainvälisen ja kansallisen ihmisoikeuslainsäädännön kehitykseen.⁸

Yksityisyyden suojan erityinen osa-alue muodostuu henkilötietojen suojasta. Euroopan unionin yleinen tietosuojasetus (EU 2016/679, GDPR) asettaa tiukat edellytykset henkilötietojen käsittelylle ja erityisesti niin kutsuttujen erityisten henkilötietoryhmien osalta, joihin muun muassa terveystiedot lukeutuvat. GDPR:n 9 artiklan 1 kohta kieltää pääsääntönä terveystietojen käsittelyn, ellei käsittely perustu asetuksen mukaisiin poikkeuksiin, kuten rekisteröidyn nimenomaiseen suostumukseen tai tärkeää yleistä etua ajavaan syyhyn, kuten kansanterveyteen liittyvään uhkaan.

Koska terveystiedot voivat paljastaa hyvinkin henkilökohtaisia tietoja yksilön terveydentilasta, sairaushistoriasta, toimintakyvystä ja geneettisistä ominaisuuksista, on terveystiedot luokiteltu henkilötietojen erityisen arkaluontoiseen ryhmään. GDPR:n 9 artikla dellyttääkin, että tällaisia tietoja käsitellään vain erityisen suojatuissa olosuhteissa ja siten, että rekisteröidyllä säilyy oikeus hallita tietojensa käsittelyä mahdollisimman laajasti. GDPR:n 12-22 artiklojen mukaan tietojen käsittelyn on oltava läpinäkyvää, tietosuojaperiaatteiden mukaista ja rekisteröidyn oikeuksia kunnioittavaa.

2.2 Kansalliset säädökset

PL:n 10 §:n 1 momentti on keskeinen säännös. Sen mukaisesti ”jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu”, mikä kattaakin laajan kirjon henkilökohtaiseen alueeseen kuuluvia asioita, joita on muun muassa kansainvälisissä säädöksissä tarkemmin lueteltu. Erityisesti kuitenkin säännöksen toinen virke on olennainen, sillä se nostaa henkilötietojen suojan perustuslaillisen suojan piiriin ja velvoittaa lainsäätäjiä antamaan siitä tarkempia säännöksiä. Tämä osoittaa henkilötietojen suojan erityisen painoarvon Suomen oikeusjärjestyksessä.

Perusoikeuksien rajoittamisesta poikkeusoloissa on tehty mahdollista, mutta myös tämä edellyttää tarkkojen kriteerien täyttymistä. PL:n 23 § mahdollistaa yksilön perusoikeuksien

---

⁷ Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (UDHR), 12 artikla

⁸ UDHR

rajoittamisen lakiin perustuen ja vain sellaisissa poikkeusoloissa, josta on erikseen säädetty valmiuslaissa tai muussa poikkeusoloja koskevassa säädöksessä. Tällaisessa tilanteessa myös yksityisyyden suojaan voidaan kohdistaa rajoituksia, mikäli se katsotaan välttämättömäksi esimerkiksi valtion turvallisuuden tai kansanterveyden turvaamiseksi. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta sanotaan, että rajoitusten tulee kuitenkin olla tarkkaan rajattuja, oikeasuhtaisia ja niiden tulee täyttää välttämättömyysvaatimus.⁹ PL:n 10 §:n 3 ja 4 momentit mahdollistavat tiettyjen rajoitusten säätämisen lailla kotirauhan piiriin ulottuville toimenpiteille ja viestin salaisuudelle, mutta vain sillä edellytyksellä, että rajoitusten on oltava välttämättömiä perusoikeuksien turvaamiseksi, rikosten selvittämiseksi, turvallisuustarkastuksessa, vapaudenmenetyksen aikana tai kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi.

Yksityisyyden suojan ja terveystietojen erityissuojan yhdistäminen poikkeusoloissa, kuten pandemiatilanteessa, asettaa lainsäätäjille ja soveltajille vaatimuksen tasapainottaa kansanterveyden suojelu ja yksilön oikeudet¹⁰. Välttämättömyys- ja lailla säätämisen vaatimukset asettavat korkean kynnyksen kaikelle puuttumiselle yksilön perusoikeuksiin, myös työelämässä. Tämä vaatii yksityiskohtaista normien välistä analyysia ja tapauskohtaista punnintaa, mikä muodostaa keskeisen osan tämän opinnäytetyön oikeusdogmaattista tarkastelua.

2.3 Yksityisyyden käsitteen tulkinta

Yksityisyyden käsitteen tulkinta Suomen oikeudessa on dynaaminen prosessi, johon vaikuttavat perustuslain säännökset, kansainväliset ihmisoikeusnormit ja erityislainsäädäntö. Erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklalla ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) sitä koskevalla oikeuskäytännöllä on olennainen merkitys tulkittaessa kansallisia säädöksiä.¹¹ Suomalaiset tuomioistuimet ja oikeustiede seuraavat aktiivisesti EIT:n linjauksia yksityisyyden suojan laajuudesta ja sen rajoittamisen edellytyksistä.

Tulkinnassa korostuu usein tarve punnita yksityisyyden suoja suhteessa muihin yksilön perus- ja ihmisoikeuksiin, kuten sananvapauteen¹². EIT:n oikeuskäytäntö on vaikuttanut siihen, miten tämä punninta tehdään. Esimerkiksi sellaisia tietoja, jotka liittyvät yleistä mielenkiintoa

⁹ HE 63/2022 vp, 32

¹⁰ Alapuranen 2020, 249-250

¹¹ Hallström 2004, 40-42

https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikosoikeudenuudistuneetyyleisetopit2004/NQIPX4AwB/05_Sananvapauden_suhde_yksityisyyden_ ja_kunnian..._Minna-Liisa_Hallstrom.pdf Viitattu 26.5.2025

¹² EIS, 10 artikla

herättäviin asioihin ja joissa julkinen huomio ei ole ennalta arvaamatonta, ei välttämättä pidetä yksityiselämään kuuluvina samassa määrin, kuin puhtaasti henkilökohtaisia asioita. Erityinen poikkeus koskee julkista valtaa käyttävien tai taloudellisesti merkittävien toimijoiden toiminnan arviointia, jolloin yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittely voi oikeuttaa puuttumaan yksityisyyteen laajemmin, kuin tavallisten kansalaisten kohdalla.¹³

Työelämän kontekstissa yksityisyyden suojan tulkintaan vaikuttaa keskeisesti laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004, YksTL), joka konkretisoi perustuslain ja GDPR:n vaatimuksia. Tällä lailla pyritään tasapainottamaan työnantajan oikeutettuja tiedontarpeita, joita ovat esimerkiksi työntekijän soveltuvuus ja työkyky, työntekijän oikeuteen yksityisyydestä. Työsuhteen erityinen luonne, jossa osapuolten välinen valta-asetelma ei ole tasavertainen, on tietysti myös huomioitava. Yksityisyyden suoja onkin vahva perusoikeus Suomessa, mutta sen tarkka sisältö ja rajat määrittävät lainsäädännön ja oikeuskäytännön kautta, ottaen huomioon kansainväliset velvoitteet ja tarpeen tasapainottaa sitä muiden oikeuksien kanssa.

3 Nykytilan kartoitus: Suomen lainsäädäntö terveystietojen suojasta

Terveystiedot katsotaan Suomen lainsäädännössä ja EU:n yleisessä tietosuojasetuksessa erityisen arkaluonteisiksi henkilötiedoiksi. GDPR:n 9 artiklan 1 kohdassa kielletään lähtökohtaisesti terveyttä koskevien tietojen käsittely.¹⁴ Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi todetaan myös, että aiempi kansallinen henkilötietolaki (523/1999) määrittelee terveydentilaa, sairautta, vammaisuutta ja hoitotoimenpiteitä koskevat tiedot arkaluonteisiksi¹⁵. Nykyinen tietosuojalaki (1050/2018) ja erityisesti sen 6 § viittaa GDPR:n määritelmään erityisistä henkilötietoryhmistä, joihin terveystiedot kuuluvat.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi todetaan terveystietojen arkaluonteisuus perustuu niiden henkilökohtaiseen ja intiimiin luonteeseen, sekä siihen liittyviin riskeihin. Näiden tietojen paljastuminen tai väärinkäyttö voi aiheuttaa henkilölle merkittävää haittaa, kuten

¹³ Hallström 2004, 42-44, https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikosoikeudenuudistuneetyyleisetopit2004/NQIPX4AwB/05_Sananvapauden_suhde_yksityisyyden_ja_kunnian..._Minna-Liisa_Hallstrom.pdf Viitattu 26.5.2025

¹⁴ Mepco 2023, 6 kohdan muistilista tietosuojasta HR-ammattilaisille. 3. Noudata erityistä huolellisuutta näiden henkilötietojen käsittelyssä. <https://mepco.fi/blogi/6-kohdan-muistilista-tietosuojasta-hr-ammattilaiselle/> Viitattu 26.5.2025

¹⁵ HE 159/2017 vp, 5-6

leimautumista, syrjintää tai sosiaalista eristämistä.¹⁶ Terveystiedot voivatkin paljastaa yksityiskohtia henkilön elämäntavoista, perinnöllisistä alttiuksista, mielenterveydestä tai muista erittäin henkilökohtaisina pidetyistä asioista.

Lainsäädännön valmisteluasiakirjoissa on johdonmukaisesti korostettu terveystietojen erityistä suojantarvetta. Perusteluina on mainittu esimerkiksi hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi paitsi yksilön perusoikeuksien turvaaminen, myös tarve ylläpitää luottamusta terveydenhuoltojärjestelmään ja estää tietojen väärinkäyttö laajoissa, koko väestöä koskevissa tietovarannoissa.¹⁷ Siksi käsittely onkin sallittua vain, jos sille on jokin GDPR:n 9 artiklan 2 kohdassa tai kansallisessa lainsäädännössä, joista erityisesti Tietosuojalain 6 §:ssä, erikseen säädetty poikkeusperuste, ja lisäksi on noudatettava asinamukaisia suojatoimia.

3.1 Terveystietojen suoja koskeva kansallinen lainsäädäntö

Terveystietojen suoja perustuu Suomessa useisiin toisiinsa linkittyviin lakeihin ja asetuksiin, jotka muodostavat monikerroksisen sääntelykehikon. Tietosuojalain 6 §:n ja GDPR:n 9 artiklan mukaan terveystietojen luonteen vuoksi niitä pidetään erityisen arkaluonteisina henkilötietoina, joiden käsittelylle asetetaan korkeammat vaatimukset, kuin muiden henkilötietojen käsittelylle. Suomen lainsäädäntö onkin siis tältä osin hyvin pitkälti yhdenmukainen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa.

Keskeisenä säädöksenä pidetään lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023), joka korvasi aiemman lain potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, potilaslaki) 13 §:n salassapitosäännökset. Uusi laki sisältää kattavasti asiakas- ja potilastietojen käsittelystä, luovutuksista ja suostumuksista. Lain 4 luku rajaa asiakastietojen käyttöoikeudet vain niihin henkilöihin, joilla on työtehtäviensä vuoksi siihen oikeus, ja tällöinkin käyttö vaatii vahvaa tunnistautumista. Asiakkaalla on myös oikeus määrätä tietojensa luovuttamisesta valtakunnallisten järjestelmien kautta, sekä oikeus kieltää tietojensa luovuttaminen.

Tietosuojalaki toimii Suomessa kansallisena täydennyksenä EU:n yleiselle tietosuoja-asetukselle. Lailla säädetään muun muassa erityisten henkilötietoryhmien käsittelystä Suomessa. Lain 6 § sallii terveystietojen käsittelyn tietyissä rajoitetuissa tilanteissa, kuten esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalihuollon palvelujen toteuttamisen mahdollistamiseksi, tutkimustarkoituksissa tai kansanterveyden suojelemiseksi, mikäli asianmukaisista suojatoimista on huolehdittu.

---

¹⁶ HE 159/2017 vp, 5, 18

¹⁷ HE 159/2017 vp, 5-9

Rikoslain (39/1889, RL) 38 luvun 1 ja 2 § säättää rangaistavaksi terveystietojen ja muiden yksityisyyden suojaan kuuluvien tietojen luvattoman paljastamisen. Tämä osoittaa, ettei terveystietojen suojaa voida pitää vain hallinnollisena veloitteena. Terveystietojen suojan rikkominen voi johtaa myös rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.

Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä (522/2019, toisiolaki) mahdollistaa terveystietojen käyttämisen tutkimuksiin, opetukseen, tilastointiin ja viranomaisvalvontaan. Käyttö kuitenkin edellyttää tietolupaa ja käytön on tapahduttava vahvasti suojatuissa teknisissä ympäristöissä väärinkäytösten välttämiseksi. Lain tarkoituksena on mahdollistaa tietojen yhteiskunnallinen hyödyntäminen siten, että yksilön yksityisyys tulee kunnioitetuksi.

Kaikkien edellä mainittujen lakien välillä vallitsee oikeushierarkkinen järjestys. Ylimpänä ovat EU-oikeus ja Suomen perustuslaki, joita seuraavat kansalliset lait ja alemman asteiset säädökset. On kuitenkin myös olennaista huomioida, että valmiuslailla (1552/2011) voidaan poikkeusoloissa mahdollistaa poikkeaminen tietyistä yksilön perusoikeuksista, eikä poissuljettu ole myöskään yksityisyyden suojaan liittyvät säännökset. Hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta mukaisesti tällöinkin rajoitusten tulee kuitenkin olla laissa säädettyjä ja rajoitusten on myös täytettävä perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset, kuten tarkkarajaisuus ja suhteellisuus.¹⁸

Kansallinen lainsäädäntö asettaakin erittäin tiukat rajat yksilön terveystietojen käsittelylle. Sääntelykehikolla suojataan tehokkaasti yksilön oikeus yksityisyyteen, mutta samalla kuitenkin jätetään tiettyjä kapeita mahdollisuuksia myös terveystietojen käsittelylle erityistilanteissa.

3.2 EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) vaikutus terveystietojen käsittelyyn Suomessa

EU:n yleinen tietosuoja-asetus on keskeisessä roolissa, sillä se harmonisoi henkilötietojen suojaan koskevat säännökset koko Euroopan unionin alueella, mukaan lukien Suomessa. Sen vaikutus terveystietojen käsittelyyn onkin siis merkittävä. Tietosuojalain 1-3 §:n mukaisesti GDPR onkin asetuksena suoraan sovellettavaa oikeutta kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Tällä tarkoitetaan sitä, että sen säännökset ovat sellaisenaan voimassa Suomessa ilman, että niistä tarvitsee erikseen säätää kansallisella lainsäädännöllä. GDPR:n voidaankin siten katsoa asettavan perusnormit ja vähimmäistason henkilötietojen suojalle, jota kansallisella lainsäädännöllä ei voida ohittaa tai alittaa.

Kansallisella lainsäädännöllä voidaan täsmentää ja täydentää GDPR:ää niiltä osin, joissa asetus antaa jäsenvaltioille liikkumavaraa. Tämä koskee esimerkiksi tiettyjä erityisten 9

---

¹⁸ HE 63/2022 vp, 7-8

artiklan henkilötietoryhmien käsittelyperusteita tai 88 artiklan työelämän tietosuoja koskevia erityissääntöjä. EU-oikeuden etusijaperiaatteen mukaisesti kansallisen lain säännös väistyy, jos se on ristiriidassa sovellettavan GDPR:n säännöksen kanssa. GDPR muodostaa siis velvoittavan perustan, jota kansallinen lainsäädäntö täsmentää ja soveltaa kansalliseen kontekstiin.¹⁹

GDPR tunnistaa 9 artiklassa tietyt henkilötiedot erityisen arkaluonteisiksi ja antaa niille korkeamman suojan tason. Niihin kuuluvat tiedot, joista ilmenee etninen alkuperä, poliittiset mielipiteet, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus, ammattiliiton jäsenyys, geneettiset ja biometriset tiedot henkilön yksiselitteistä tunnistamista varten, sekä terveyttä koskevat tiedot ja tiedot henkilön seksuaalisesta käyttäytymisestä ja suuntautumisesta. Terveystiedoilla tarkoitetaan GDPR:n 4 artiklan 15 kohdan mukaan ”luonnollisen henkilön fyysiseen tai psyykkiseen terveyteen liittyviä henkilötietoja, mukaan lukien tiedot terveyspalvelujen tarjoamisesta, jotka ilmaisevat hänen terveydentilansa”. Tämän voitaisiin siis katsoa kattavan laaja kirjo tietoa diagnoodeista ja lääkityksestä aina työkykyarvioihin ja sairauspoissaolotietoihin.²⁰

Terveystietojen luokittelu erityiseksi henkilötietoryhmäksi GDPR:n 9 artiklassa on ratkaisevaa. Se tarkoittaa niiden käsittelyn olevan lähtökohtaisesti kiellettyä, ellei jokin 9 artiklan 2 kohdassa luetelluista poikkeuksista ole mahdollista soveltaa. Pelkkä yleinen käsittelyperuste 6 artiklan mukaisesti, esimerkiksi sopimuksen täytäntöönpano, ei siis ole riittävä peruste terveystietojen käsittelylle. Lisäksi tarvitaan erityinen, 9 artiklan mukainen oikeusperuste. Tällä korostetaan terveystietojen vaatimaa erityistä suojaa.

3.3 GDPR:n 9 artiklan asettama käsittelykielto ja poikkeukset

GDPR:n 9 artikla asettaa yleisen kiellon erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelylle, joihin myös terveystiedot lukeutuvat. Tämä kiello ei kuitenkaan ole aivan täysin ehdoton, vaan 9 artiklassa luetellaan tyhjentävästi ne poikkeukset, joiden perusteella käsittely voi olla sallittua. Työelämän ja huoltovarmuuskriittisten toimijoiden kannalta osa poikkeusperusteita voi olla erityisen relevantteja.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta todetaan, että rekisteröity voi antaa nimenomaisen suostumuksensa tietojensa käsittelylle yhtä tai useampaa tarkoitusta varten. Työsuhteessa

---

¹⁹ Valtioneuvosto, EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanoryhmän loppumietintö 2018, 17-18

²⁰ Mepco 2023, 6 kohdan muistilista tietosuojasta HR-ammattilaisille. 3. Noudata erityistä huolellisuutta näiden henkilötietojen käsittelyssä. <https://mepco.fi/blogi/6-kohdan-muistilista-tietosuojasta-hr-ammattilaiselle/> Viitattu 26.5.2025

suostumuksen vapaaehtoisuus on kuitenkin kyseenalaista työnantajan ja työntekijän välisen valta-asetelman epätasapainon vuoksi. Suostumuksen tulee olla aidosti vapaaehtoinen, yksilöity, tietoinen ja yksiselitteinen tahdonilmaisu.²¹ Tähän vetoaminen työsuhteessa voisikin olla oikeudellisesti haastavaa ja riskialtista, erityisesti kun kyseessä on arkaluonteiset tiedot.

Työoikeuden, sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelun aloilla käsittely voi olla tarpeen työnantajan tai työntekijän velvoitteiden ja erityisten oikeuksien noudattamiseksi. GDPR:n 9 artiklan mukaisesti edellytyksenä on, että käsittelylle on valtuutus unionin tai jäsenvaltion lainsäädännössä tai työehtosopimuksessa, ja että siinä säädetään asianmukaisista suojoimista. Suomessa tietosuojalain 6 § ja YksTL:n 5 § konkretisoivat tätä perustetta.

GDPR:n 9 artiklan mukaan terveystietojen käsittely voi olla tarpeen rekisteröidyn tai toisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamiseksi, jos rekisteröity on fyysisesti tai juridisesti estynyt antamasta suostumustaan. Tämä poikkeus on kuitenkin hyvin rajattu ja soveltuu lähinnä hätätilanteisiin, kuten henkeä uhkaaviin tilanteisiin. Myös ennaltaehkäisevässä- tai työterveyshuollossa käsittely voi olla tarpeen, kun käsittelyn suorittaa terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu salassapitovelvoitettu henkilö. Tällöin käsittelyn on perustuttava unionin tai jäsenvaltion lainsäädäntöön tai ammattihenkilön kanssa tehtyyn sopimukseen.

Terveystietojen käsittely on myös tarpeen kansanterveyden suojelemiseksi. Tämä tarkoittaa vakavilta rajat ylittäviltä terveysuhkilta suojatumista tai terveydenhuollon, lääkkeiden tai lääkinnällisten laitteiden laadun ja turvallisuuden varmistamista. Käsittelyn on tällöinkin perustuttava lakiin ja sisällettävä asianmukaiset suojoimet, erityisesti salassapitovelvollisuuden osalta. GDPR:n 9 artiklan mukaan tämä poikkeus voisi olla relevantti nimenomaisesti pandemiatilanteessa. Toinen opinnäytetyön kannalta oleellinen poikkeus on tärkeää yleistä etua koskevat syyt. Käsittelyn voidaan katsoa olevan tarpeellista tärkeää yleistä etua koskevasta syystä, kun käsittely on oikeasuhtaista tavoitteisiin nähden, siinä kunnioitetaan henkilötietojen suojaa koskevan oikeuden keskeistä sisältöä, ja siinä on säädetty asianmukaisista ja erityisistä suojoimista rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Huoltovarmuuden turvaamista voitaisiin pitää tällaisena erittäin tärkeänä yleisenä etuna. Pelkkä toimijan status kriittisenä toimijana ei kuitenkaan ole riittävä tämän poikkeuksen soveltamiseen.

GDPR asettaa tiukat reunaehdot terveystietojen käsittelylle. Poikkeukset käsittelykieltoon ovat rajattuja ja edellyttävät lähes aina nimenomaista lainsäädännöllistä perustaa sekä asianmukaisia suojoimia, erityisesti työelämän kontekstissa. Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden pelkkä status kriittisenä toimijana ei itsessään ole tarpeeksi vahva peruste luomaan uutta käsittelyperustetta terveystiedoille ilman erillistä lainsäädäntöä.

---

²¹ HE 162/2003, 29-30

4 Huoltovarmuus ja yhteiskunnan kriittiset toimijat

Huoltovarmuudella tarkoitetaan yhteiskunnan kykyä kestää ja toipua kriisitilanteista turvaamalla väestön elintärkeä toiminnat. Suomessa huoltovarmuuden organisoinnista vastaa Huoltovarmuuskeskus yhdessä viranomaisten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin kanssa. Huoltovarmuuden tavoitteena on varmistaa esimerkiksi energian, veden, ruoan, terveydenhuollon, logistiikan ja viestinnän toimivuus myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.²²

Yhteiskunnan kriittiset toimijat, joita kutsutaan myös huoltovarmuuskriittisiksi toimijoiksi, ovat organisaatioita, joiden toimintaa voidaan pitää välttämättömänä elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Tällaisia organisaatioita ovat muun muassa ydinvoimalat, sairaalat, elintarviketeollisuus, energia- ja vesihuolto-yhtiöt sekä finanssi- ja logistiikka-alan keskeiset toimijat. Kriittiset toimijat on tunnistettu osana yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa, jossa ne on ryhmitelty elintärkeisiin toimintoihin, kuten johtamiseen, sisäiseen turvallisuuteen, huoltovarmuuteen ja väestön toimintakyvyn ylläpitämiseen.²³

4.1 Huoltovarmuuden määritelmä ja merkitys

Huoltovarmuudella tarkoitetaan lainsäädännön mukaan väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämättömien taloudellisten toimintojen ja niihin liittyvien teknisten järjestelmien turvaamista poikkeusolojen ja niihin verrattavissa olevien vakavien häiriöiden varalta. Esimerkiksi lain huoltovarmuuden turvaamisesta (1390/1992, Huoltovarmuuslaki) tavoitteena on lain 1 §:n mukaan yhteiskunnan kyky selviytyä kriisitilanteista mahdollisimman vähin erityisjärjestelyin ja haitoin.

Valtioneuvoston päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista huoltovarmuuden merkitys on korostunut muuttuneessa turvallisuusympäristössä, jossa uhkakuvat ovat monimuotoistuneet. Uhkakuvat sisältävätkin perinteisten häiriöiden lisäksi muun muassa kyber- ja hybridiuhkia sekä sotilaallisen konfliktin mahdollisuuden.²⁴ Vaikka Suomen huoltovarmuus perustuu pitkälti toimiviin kansainvälisiin markkinoihin ja yhteyksiin, kansallinen varautuminen ja kyky toimia itsenäisesti vakavimmissa kriiseissä on keskeinen lähtökohta, kuten korostetaan jo vuoden 2013 versiossa valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista.²⁵ Huoltovarmuus ei ole erillinen saareke, vaan se on kiinteä osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

---

²² Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 20-22

²³ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 15-22

²⁴ Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 568/2024, 1

²⁵ Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 857/2013, 1-2

Huoltovarmuustyössä varaudutaan laaja-alaisesti erilaisiin uhkiin, jotka voivat vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä. Keskeisiä tunnistettuja uhkia ovat tieto- ja viestintäjärjestelmien ja -verkkojen häiriintyminen tai lamaantuminen, energiansaannin vakavat häiriöt tai keskeytyminen, väestön terveyden ja toimintakyvyn vakava häiriintyminen, luonnononnettomuudet ja ympäristövahingot, tuontia ja vientiä vaikeuttavat kansainväliset kriisit, sekä sotilaallinen uhka ja hybridiuhat. Varautumistoimenpiteet suunnitellaan vastaamaan näihin uhkakuviin. Toimintaympäristön jatkuva seuranta ja uhka-arvioiden päivittäminen ovat keskeinen osa huoltovarmuustyötä.²⁶

4.2 Huoltovarmuusorganisaatio

Huoltovarmuusorganisaatio koostuu sektoreista ja pooleista. Sektorit kokoavat yhteen valtionhallinnon, elinkeinoelämän ja keskusvirastojen edustajia, jotka vastaavat oman toimialansa strategisesta varautumisesta. Poolit puolestaan koostuvat toimialakohtaisista yrityksistä ja keskittyvät käytännön tason varautumiseen ja jatkuvuudenhallintaan. Poolien tehtävänä on muun muassa laatia poikkeusolojen toimintasuunnitelmia, ylläpitää kriittisten toimipaikkojen tietoja ja kouluttaa henkilöstöä varautumiseen.²⁷

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia on valtioneuvoston hyväksymä asiakirja, jossa määritellään huoltovarmuuden ja elintärkeiden toimintojen tavoitteet, uhat ja toimintamallit. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia korostaa riskien arvioinnin ja jatkuvuudenhallinnan merkitystä kriisinsietokyvyn ylläpitämiseksi.²⁸ Kansallisessa riskiarviossa (KRA) kartoitetaan mahdolliset uhkamallit, kuten esimerkiksi pandemiat, energiakriisit, tietoliikennekatkokset ja kyberuhat, joiden toteutuminen voisi vaarantaa kriittisten toimintojen jatkuvuuden²⁹.

Huoltovarmuuskeskuksen ja Turvallisuuskomitean julkaisusta ilmenee, että kriittisten toimijoiden varautuminen perustuu pääosin vapaaehtoisuuteen ja liiketoiminnallisiin kannustimiin. Lainsäädäntö ei tällä hetkellä suoraan velvoita terveystietojen luovuttamiseen edes huoltovarmuuskriittisten toimijoiden alueilla, ellei siihen ole laissa erikseen säädettyä perustetta, kuten GDPR:n 9 artiklassa vaaditaan. Näin ollen on tarkoituksenmukaista selvittää, miten valmiuslaki ja perusoikeuksia koskevat poikkeussäännökset voisivat mahdollistaa tällaisten tietojen käsittelyn erityisolosuhteissa.

---

²⁶ Huoltovarmuuskeskus, Huoltovarmuuskeskuksen keskeiset tehtävät normaaliaikoina, <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/huoltovarmuusorganisaatio/huoltovarmuuskeskus> Viitattu 26.11.2024

²⁷ Huoltovarmuuskeskus, Sektorit ja poolit, <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/huoltovarmuusorganisaatio/sektorit-ja-poolit> Viitattu 26.11.2024

²⁸ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 20-22

²⁹ Sisäministeriö, Kansallinen riskiarvio 2023, 15-20

Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden asema poikkeusoloissa nousee erityiseen arvoon, sillä heidän toimintakykynsä ylläpitäminen voi ratkaista yhteiskunnan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilymisen. Tästä näkökulmasta syntyy kysymys, tulisiko näillä toimijoilla olla nykyistä laajempia oikeuksia esimerkiksi työntekijöidensä terveystietojen käsittelyyn, mikäli se voitaisiin katsoa välttämättömäksi toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi.³⁰

5 Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden tiedontarpeet

On tarpeellista arvioida, minkälaisia tietoja yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittiset toimijat saattavat tarvita työntekijöistään turvallisuuden ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseksi, sekä sitä, miten nämä tiedontarpeen suhteutuvat voimassa olevaan lainsäädäntöön, erityisesti terveystietojen osalta. Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden määrittely on kaksitasoinen. Kansallisesti Huoltovarmuuskeskuksen koordinoima huoltovarmuusorganisaatio (HVO) ja sen poolit ovat perinteisesti tunnistaneeet huoltovarmuuden kannalta kriittisiä yrityksiä ja organisaatioita. Tämä perustuu kansallisiin huoltovarmuustarpeisiin.³¹

EU-tasolla CER-direktiivi velvoittaa jäsenvaltiot tunnistamaan huoltovarmuuskriittiset toimijat yhdenmukaisemmin kriteerein direktiivin liitteessä määritellyillä sektoreilla.³² Suomessa tätä implementoidaan parhaillaan lailla yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta, joka perustuu hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta ja eräiksi muiksi laeiksi. On todennäköistä, että CER-direktiivin mukainen kriittisten toimijoiden joukko on tarkemmin rajattu ja perustuu osin eri kriteereihin kuin laajempi kansallinen huoltovarmuuskriittisten toimijoiden joukko.³³

5.1 Työntekijätietojen käsittelyn oikeudellinen perusta

Riippumatta siitä, onko työnantaja määritelty kriittiseksi toimijaksi vai ei, kaikki henkilötietojen käsittely edellyttää lainmukaista perustetta GDPR:n 6 artiklan mukaisesti. Lisäksi, jos käsitellään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, kuten terveystietoja, tarvitaan lisäksi jokin GDPR:n 9 artiklan 2 kohdassa säädetyistä poikkeusperusteista. Suomen

³⁰ Alapuranen 2020, 254-258

³¹ Huoltovarmuuskeskus, Sektorit ja poolit, <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/huoltovarmuusorganisaatio/sektorit-ja-poolit> Viitattu 26.11.2024

³² EU CER Directive Critical Entities Resilience 2022/2557, Johdanto-osa kohta 34

³³ HE 205/2024 vp, 12

työelämässä näitä perusteita täsmentää YksTL, erityisesti sen 3 §:n yleinen tarpeellisuusvaatimus ja 5 §:n tiukat ehdot terveystietojen käsittelylle.

Huoltovarmuuskriittisen toimijan status ei itsessään luo uutta, itsenäistä oikeusperustetta käsitellä työntekijöiden henkilötietoja, etenkin terveystietoja. Käsittelyn on aina perustuttava johonkin laissa tunnustettuun perusteeseen. Tällaisia perusteita voivat olla GDPR:n 6.1 artiklan mukaisesti työsopimuksen täytäntöönpano, lakisääteinen velvoite (palkanmaksu, työsuojeluvelvoitteet), työnantajan oikeutettu etu tai työntekijän suostumus, jonka pätevyyttä työsuhteessa voidaan tosin pitää usein kyseenalaisena.

Terveystietojen osalta tarvitaan lisäksi GDPR:n 9 artiklan 2 kohdan mukainen peruste, joista työelämässä relevantteja ovat lähinnä työoikeudelliset velvoitteet ja työterveyshuolto tai työkyvyn arviointi, jotka on implementoitu lain yksityisyyden suojasta työelämässä 5 §:ään. Tärkeän yleisen edun mukainen peruste voisi teoreettisella tasolla soveltua huoltovarmuuteen, mutta se vaatisi nimenomaisen lainsäädännön valtuutuksen ja suoja-toimet.

Huoltovarmuuskriittisen toimijan asema voi kuitenkin vaikuttaa YksTL:n mukaiseen tarpeellisuusarviointiin tietyissä tilanteissa, erityisesti poikkeusoloissa tai niiden uhatessa. Voitaisiin argumentoida, että toiminnan jatkuvuuden varmistaminen kriittisellä sektorilla on painavampi oikeutettu etu tai että tietyt tiedot ovat välttämättömpiä kuin ei-kriittisellä alalla. Tämä ei kuitenkaan poista vaatimusta lainmukaisesta perusteesta ja suhteellisuusperiaatteen noudattamisesta.

5.2 Turvallisuuteen ja toiminnan jatkuvuuteen liittyvät tiedontarpeet

Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden on varmistettava toimintansa jatkuvuus ja turvallisuus kaikissa olosuhteissa. Tämä edellyttää varautumista ja suunnittelua, johon liittyy myös henkilöstöön liittyviä tiedontarpeita.³⁴ Tyypillisiä, lähtökohtaisesti hyväksyttäviä tiedontarpeita voivat olla henkilöstön saatavuus ja tavoitettavuus, osaaminen ja pätevyydet, turvallisuusselvitykset sekä sijaintitiedot. Henkilöstön saatavuus ja tavoitettavuus pitää sisällään yhteystietoja, jotka ovat välttämättömiä hälyttämiseen kriisitilanteissa. Osaaminen ja pätevyydet puolestaan ovat tärkeitä, jotta on tieto työntekijän koulutuksista ja mahdollisista erityispätevyyksistä, jotka voivat olla olennaisia kriittisten tehtävien miehittämiseksi ja varahenkilöjärjestelyn suunnittelemiseksi. Turvallisuusselvityslain (762/2014) 3 luvun 7-10 §:n mukaan turvallisuusselvitys on suoritettava tehtävissä, joissa käsitellään turvallisuusluokiteltua tietoa tai toimitaan kriittisissä kohteissa, oikeutettua tai

---

³⁴ Huoltovarmuuskeskus, Ajankohtaisia kysymyksiä ja vastauksia kriittisestä infrastruktuurista ja varautumisesta. <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/a/ajankohtaisia-kysymyksiä-ja-vastauksia-kriittisestä-infrastruktuurista-ja-varautumisesta> Viitattu 23.11.2024

jopa velvoitettua työnantajalta turvallisuuselvityslain mukaisesti. Liikuvassa työssä puolestaan sijaintietojen käsittely voi olla oleellista, mutta vaatii työntekijän nimenomaisen suostumuksen.³⁵

Kysymys siitä, tarvitsevatko huoltovarmuuskriittiset toimijat nimenomaan terveystietoja työntekijöistään turvallisuuden ja jatkuvuuden varmistamiseksi, on oikeudellisesti ongelmallinen. Jatkuva tai laaja-alainen työntekijöiden terveydentilan seuranta ei täytä YksTL:n tarpeellisuusvaatimusta. Työturvallisuuslain (738/2002, TTL) 8 ja 10 §:n mukaan tietyissä fyysisesti tai psyykkisesti erityisen vaativissa tai turvallisuuskriittisissä tehtävissä työnantajalla on velvollisuus varmistua työntekijän soveltuvuudesta työhön.

Työterveyshuoltolain (1383/2001) 12 ja 13 §:n mukaan tämä tapahtuu pääsääntöisesti työterveyshuollon kautta. Tällöinkin työterveyshuolto tekee arvion soveltuvuudesta terveystietojen perusteella, mutta työnantaja saa vain lopputuloksen, eikä yksityiskohtaisia terveystietoja³⁶

Erityistilanteissa, kuten pandemian aikana, voi syntyä tarve käsitellä rajattuja terveystietoja tartuntojen ehkäisemiseksi ja toiminnan turvaamiseksi. Tällaisia rajattuja tietoja voivat olla tieto tartunnasta tai rokotussuojasta. Tällainen käsittely vaatisi kuitenkin yleensä nimenomaisen lainsäädännöllisen perustan, joita voisivat olla väliaikainen laki tai valmiuslain käyttöönottoasetus. Sen olisi myös oltava ehdottoman välttämätöntä ja oikeasuhtaista. Valmiuslain 14 luvun ja erityisesti 99 §:n työvelvollisuussäännökset mahdollistavat henkilöiden määräämisen kriittisiin tehtäviin, ja tällöin työvoimaviranomainen ottaa huomioon henkilön työkyvyn ja terveyden, mutta tämä ei tarkoita työnantajan oikeutta kerätä tietoja etukäteen.

Kriittisten toimijoiden erityispiirre on niiden velvollisuus varmistaa toimintansa turvallisuus ja jatkuvuus kaikissa olosuhteissa. Tämä asettaa niille erityisiä velvoitteita liittyen riskienhallintaan, varautumiseen ja häiriönsietokykyyn.³⁷ Nämä velvoitteet voivat edellyttää tiettyjen henkilötietojen käsittelyä, kuten kulunvalvontaa, lokitietoja ja hälytyslistaa, mutta terveystietojen käsittelyyn ne eivät pääsääntöisesti anna erityisiä oikeuksia nykyinsäädännön puitteissa. Painopiste on järjestelmien ja prosessien turvaamisessa sekä henkilöstön luotettavuuden ja saatavuuden varmistamisessa lainmukaisin keinoin.

Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden tarve varmistaa henkilöstön saatavuus ja soveltuvuus on korostunut, mutta nykyinsäädäntö ei silti anna niille yleistä oikeutta kerätä tai seurata

---

³⁵ Valtioneuvosto 2020, Yhteiskunnan kannalta kriittisten alojen henkilöstö, <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto> Viitattu 26.5.2025

³⁶ Työsuoja, Terveystietotiedot <https://tyosuoja.fi/tyosuhde/oikeudet-ja-velvollisuudet-tyossa/yksityisyyden-suoja/terveystiedot> Viitattu 26.5.2025

³⁷ EU CER Directive Critical Entities Resilience 2022/2557, 13 artikla, Johdanto-osa kohta 23

työntekijöiden terveystietoja laajemmin, kuin muillekaan työnantajille. Tarpeelliset tiedot työkyvystä saadaankin pääosin työterveyshuollon kautta. Tällöin vältetään arkaluonteisten terveystietojen luovuttaminen työnantajalle.

5.3 Muiden yritysten työntekijöihin liittyvät huomiot

Kriittisten toimijoiden toiminta on usein riippuvaista alihankkijoista, palveluntuottajista ja muista yhteistyökumppaneista. Näiden yritysten henkilöstön luotettavuuden ja soveltuvuuden varmistaminen voi olla tärkeää turvallisuuden ja jatkuvuuden kannalta. Terveystietojen kerääminen näistä henkilöistä on kuitenkin vielä rajoitetumpaa kuin omien työntekijöiden osalta, koska työnantaja-työntekijä-suhdetta ja siihen liittyviä rajattujakaan käsittelyperusteita ei ole.

Keskeinen työkalu tässä yhteydessä on turvallisuusselvityslaki ja sen pykälät 19-21. Laki mahdollistaa turvallisuusselvitysten tekemisen paitsi omasta henkilöstöstä, myös tietyin edellytyksin alihankkijoiden tai toimeksiantojen hoitajien henkilöstöstä, jotka työskentelevät kriittisissä tehtävissä tai kohteissa. Lisäksi CER- ja NIS2-direktiivit korostavat toimitusketjun turvallisuuden merkitystä, mikä voi edellyttää huoltovarmuuskriittisiltä toimijoilta sopimusehtoja tai vaatimuksia alihankkijoidensa tietoturva- ja jatkuvuusjärjestelyille, mukaan lukien henkilöstön luotettavuuden varmistaminen soveltuvien ja lainmukaisiin keinoin.³⁸

6 Valmiuslaki ja poikkeusolojen erityisoikeudet

Valmiuslaki on keskeisessä asemassa määrittämässä sitä, miten viranomaiset ja muut yhteiskunnan toimijat voivat mahdollisesti poiketa tavanomaisista toimivaltuuksistaan poikkeusolojen aikana. Valmiuslain 1 §:ssä määritellään, että sillä on tarkoitus turvata väestön toimeentuloa ja maan talouselämä, sekä ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja kansallista turvallisuutta tilanteissa, joissa normaalin lainsäädännön ei voida katsoa enää riittävän.

Valmiuslain 3 §:n mukaan poikkeusoloilla tarkoitetaan muun muassa Suomeen kohdistuvaa aseellista hyökkäystä, suuronnettomuutta, pandemiaa tai muuta vastaavaa erityistilannetta, joka uhkaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Lain soveltaminen edellyttää hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta

---

³⁸ PWC, NIS2-direktiivi ja sen vaikutus yrityksille, <https://www.pwc.fi/fi/palvelut/teknologia-ja-digitaalisuus/kyberturvallisuus-ja-tietosuoja/nis2-direktiivi-ja-sen-vaikutukset-yrityksille.html> Viitattu 26.5.2025

mukaisesti valtioneuvoston päätöstä siitä, että se otetaan käyttöön ja toimivaltuuksien rajoittamista vain välttämättöminä pidettäviin toimiin³⁹.

Valmiuslain 5 luvussa säädetään viranomaisten ja työnantajien erityistoimivaltuuksista poikkeusolojen aikana. Esimerkiksi 93 § antaa mahdollisuuden poiketa työaikalainsäädännöstä ja työsopimus oikeudellisista säännöistä, mikäli kyse on huoltovarmuuden kannalta kriittisestä toiminnasta. Vaikka valmiuslaissa ei suoraan säädetäkään terveystietojen käsittelyn laajentamisen sallittavuudesta, mahdollistaa se sellaiset toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi⁴⁰. Tämä avaakin tulkinallisen kysymyksen siitä, voitaisiinko terveystietojen pyytämisen katsoa kuuluvan tällaisiin välttämättömiin toimenpiteisiin.

Perustuslaissa 23 § mahdollistaa yksilön perusoikeuksien rajoittamisen valmiuslaissa määritellyn mukaisesti. Hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta mukaan tällöin tulee kuitenkin sovellettaviksi erityisesti suhteellisuusperiaate ja oikeasuhtaisuuden arviointi - toimenpiteiden tulee olla ehdottoman välttämättömiä, niillä tulee olla laissa säädetty peruste, ja niiden tulee rajoittaa yksilön oikeuksia niin vähän, kuin mahdollista.⁴¹ Näiden perusteella terveystietojen käsittelyn poikkeusoloissa voitaisiin katsoa olevan perusteltua vain silloin, kun se on konkreettisesti välttämätöntä esimerkiksi henkilöstön sijoittelun, tartuntojen ehkäisyn tai toiminnan jatkuvuuden kannalta⁴².

Valmiuslaki itsessään ei kuitenkaan luo minkäänlaista yleistä oikeutta käsitellä terveystietoja. Tällainen käsittely vaatisi erillisen lainsäädännöllisen perustan, esimerkiksi tartuntatautilain (1227/2016) tai muun erityislain muodossa. GDPR:n 9 artiklan ja tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n mukaan valmiuslaki on lähinnä mahdollistava kehys, joka antaa viranomaisille tilaa reagoida nopeasti muuttuvaan tilanteeseen, mutta sillä ei voida kuitenkaan ohittaa tietosuojaa koskevia perus- ja ihmisoikeuksia. Lainvalmistelussa ja hallituksen esityksessä laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta on korostettu sitä, että valmiuslaki ei saa toimia yleisvaltuutuksena perusoikeuksien rajoittamiselle. Sen vuoksi valmiuslain nojalla tehtävät toimenpiteet on arvioitava tarkasti suhteessa oikeussuojakeinoihin ja yksilön oikeuksien toteutumiseen.⁴³ Tämä painottaakin työnantajien

---

³⁹ HE 63/2022 vp, 8

⁴⁰ Heikkinen J., Kataja P., Lavapuro J., Salminen J. Turpeinen M. & Strategiaosasto. 2018. 15-17 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161153/64-2018-Valmiuslaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.5.2025

⁴¹ HE 63/2022 vp 7

⁴² Heikkinen, ym. 2018. 13, 42-43, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161153/64-2018-Valmiuslaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.5.2025

⁴³ HE 63/2022 vp, 24-25 ja 32

ja viranomaisten vastuuta punnita toimenpiteiden välttämättömyys ja vaikutukset yksityisyyden suojaan⁴⁴.

Valmiuslaki siis mahdollistaa poikkeamisen tietyistä työoikeudellisista normeista poikkeusolojen aikana. Se ei kuitenkaan suoraan salli terveystietojen käsittelyä ilman erityislakia. Terveystietojen käsittelyä koskeva oikeutus tulee perustua muun lainsäädännön säännöksiin ja käsittely tulee arvioida tapauskohtaisesti suhteessa perusoikeusjärjestelmään ja valmiuslain asettamiin rajoihin.

7 Voidaanko terveystietoja pyytää?

Terveystietojen pyytäminen työntekijöiltä - erityisesti huoltovarmuuskriittisillä toimialoilla - muodostaa juridisesti sekä eettisesti monikerroksisen kysymyksen. Tietosuojalainsäädäntö, perusoikeudet ja poikkeusolojen sääntely yhdessä muodostavat viitekehyksen, jossa yksilön oikeuksia joudutaan punnitsemaan suhteessa yhteiskunnan toimivuuden edellytyksiin. Nämä korostuvat erityisesti tietosuojalaissa, GDPR:n 9 artiklassa sekä PL 10 §:ssä.

Lähtökohtana on, että terveystiedot kuuluvat arkaluonteisiin henkilötietoihin, joiden käsittely on ehdottoman kielletty, ellei siihen ole laissa nimenomaisesti säädettyä perustetta tai rekisteröidyn suostumusta, kuten GDPR:n 9 artikla toteaa. Työnantajalla ei ole oikeutta pyytää terveystietoja työntekijöiltään ilman lakiin perustuvaa syytä, vaikka työntekijä antaisikin siihen suostumuksensa. Poikkeuksena tähän on se, jos käsittely täyttää tietosuojalainsäädännön vaatimukset aidosti vapaaehtoisesta, yksilöidystä ja läpinäkyvään tietoon perustuvasta suostumuksesta.⁴⁵

Keskeisin laki työntekijöiden terveystietojen käsittelyn sääntelyssä on YksTL jonka 3 §:n yleinen tarpeellisuusvaatimus ja 5 §:n erityissäännökset terveystietojen käsittelystä asettavat tiukat rajat työnantajan oikeuksille. Laki antaa työnantajalle mahdollisuuden käsitellä vain välittömästi työsuhteen kannalta tarpeellisia tietoja, ja terveystietojen käsittely on sallittua vain laissa erikseen luetelluissa tilanteissa ja silloinkin vain tarpeellisin osin ja työntekijän suostumuksella.

7.1 Huoltovarmuuskriittisten toimijoiden erityispiirteet

Huoltovarmuuskriittisissä tehtävissä työskentelevät henkilöt voivat toimia sellaisilla alueilla tai laitteistojen parissa, joiden toimintahäiriö voisi olla omiaan aiheuttamaan huomattavaa

---

⁴⁴ Ojanen 2020. 3-4

⁴⁵ EDPB Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679, 4.11 artikla

vahinkoa yhteiskunnalle⁴⁶. Tästä näkökulmasta syntyykin kysymys, onko työnantajalla oikeutta pyytää työntekijän terveystietoja esimerkiksi tartuntatautilanteessa. Tällaista pyyntöä voitaisiin perustella työyhteisön suojelulla, alueturvallisuudella tai toiminnan jatkuvuuden turvaamisella.⁴⁷

Kriittisillä toimijoilla on erityinen intressi ja velvollisuus varmistaa toimintansa turvallisuus ja jatkuvuus. Voidaan argumentoida, että tietyissä erittäin turvallisuuskriittisissä tehtävissä, kuten ydinvoimalassa tai lennonjohdossa, työntekijän äkillinen terveydentilan heikkeneminen voisi aiheuttaa merkittävän riskin. Tällaisissa tapauksissa lainsäädäntö mahdollistaa ja jopa velvoittaa työnantajan varmistamaan työntekijän soveltuvuuden tehtävään säännöllisillä terveystarkastuksilla työterveyshuollon kautta.⁴⁸

Tämä on kuitenkin kohdennettua seuranta, joka perustuu työn erityisluonteeseen, eikä yleistä oikeutta seurata kaikkien työntekijöiden terveystietoja. Poikkeusoloissa tarve varmistaa kriittisen henkilöstön toimintakyky korostuu, mutta tällöinkin terveydentilan arviointi tapahtunee ensisijaisesti viranomaisten tai työterveyshuollon toimesta osana työvelvollisuusprosessia tai muita poikkeusolojen järjestelyjä.

7.2 Mahdolliset perusteet terveystietojen pyytämiselle

Käytännön tasolla terveystietojen käsittely voisi tulla kysymykseen vain kahdella pääasiallisella oikeusperusteella. Erityislainsäädäntö, kuten esimerkiksi tartuntatautilaki antaa 40 §:ssä terveystietojen keräystä, käsittelyä ja luovutusta terveystietoja tartuntatautien torjunnan ja leviämisen ehkäisyn yhteydessä. Työnantajan oikeus saada käyttöönsä näitä työntekijältä kerättyjä terveystietoja ei kuitenkaan seuraa automaattisesti tästä laissa määritellystä oikeudesta, ellei tietojen luovutuksesta ole nimenomaista sääntelyä. Valmiuslain 93 ja 94 § mahdollistaa poikkeamisen tietyistä työelämän normeista, mutta ei itsessään salli terveystietojen keräämistä. Hallituksen esityksen laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta mukaan lainsäätäjän tulisi erikseen säätää tällaisesta mahdollisuudesta, esimerkiksi valmiuslain käyttöönottoasetuksessa tai sitä täydentävässä erityislaissa.⁴⁹

Oikeudellisessa tarkastelussa keskeistä merkitystä on myös PL 10 §:n yksityisyyden suojalla ja 23 §:llä. Jokaisella on oikeus määrätä omista terveystiedoistaan. Tämä suoja voidaan rikkoa vain silloin, kun siihen on erityisen painava yhteiskunnallinen peruste ja rajoitus täyttää

⁴⁶ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 10-11, 15-20

⁴⁷ Alapuranen 2020, 254-255

⁴⁸ Työsuojelu, Lakisääteiset ja muut terveystarkastukset työkyvyn tukena, <https://tyosuojelu.fi/tyoterveys-ja-tapaturmat/tyoterveyshuolto/terveystarkastukset> Viitattu 26.5.2025

⁴⁹ HE 63/2022 vp, 24-25

perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset. Edellytyksiä ovat lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys ja tarkkarajaisuus, hyväksyttävä tarkoitus, välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus.⁵⁰

Tästä seuraakin kysymys siitä, voidaanko huoltovarmuuden turvaamista pitää sellaisena hyväksyttävän tarkoituksena, johon perustuen terveystietojen käsittely olisi mahdollinen poikkeusolojen aikana. Valtioneuvoston selonteot ja Huoltovarmuuskeskuksen julkaisut osoittavat, että huoltovarmuutta pidetään kriittisenä kansallisen turvallisuuden osatekijänä.⁵¹ Siksi onkin mahdollista argumentoida, että terveystietojen käsittely voisi tietyissä rajoitetuissa tilanteissa täyttää oikeasuhtaisuuden ja välttämättömyyden kriteerit, erityisesti silloin, jos vaihtoehtoja ei ole ja toimenpide on selkeästi rajattu ajallisesti, kohteellisesti ja sisällöllisesti⁵².

Terveystietojen pyytäminen huoltovarmuuskriittisten tehtävien työntekijöiltä ei siis tällä hetkellä ole suoraan sallittua ilman erityistä lainsäädäntöä. Valmiuslaki ja tartuntatautilaki eivät sellaisenaan tällä hetkellä tarjoa riittävää oikeusperustaa, mutta ne voisivat toimia mahdollistavana taustana tilanteessa, jossa erillinen sääntely sallisi rajoitetun ja välttämättömyysperusteisen terveystietojen käsittelyn. Näin ollen oikeudellisesti kestävä ratkaisu edellyttäisi täsmällistä sääntelyä, joka ottaa huomioon sekä huoltovarmuuden tarpeet, että yksilön oikeudet.

7.3 EU-oikeudellinen ja vertaileva tarkastelu

Euroopan unionin oikeus asettaa merkittäviä reunaehtoja terveystietojen käsittelylle jäsenvaltioissa. GDPR on suoraan sovellettavaa oikeutta kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja muodostaa terveystietojen suojan sääntelyn perustan. GDPR:n 9 artiklan mukaan terveystietojen käsittely on lähtökohtaisesti kiellettyä. Tähän muodostaa poikkeuksen se, että käsittely perustuu johonkin poikkeukseen, kuten esimerkiksi rekisteröidyn nimenomaiseen suostumukseen, merkittävään yleiseen etuun, kansanterveyden suojelemiseen tai muun erityislainsäädännön mukaiseen perusteeseen.

GDPR 1 ja 23 artiklat mahdollistavat kansallisen lainsäädännön tarkennukset, mutta jäsenvaltioiden toimet eivät saa heikentää asetuksen tarjoamaa suojaa. Tästä seuraakin, että mahdolliset poikkeusoloihin liittyvät säädökset terveystietojen käsittelyyn liittyen tulee laatia erittäin tarkasti ja suhteellisuusperiaatetta kunnioittaen. GDPR:n 23 artikla mahdollistaa

---

⁵⁰ Heikkinen, ym. 2018, 13-14, 18, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161153/64-2018-Valmiuslaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.5.2025

⁵¹ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017, 5-8; Huoltovarmuuskeskus, Tietoa huoltovarmuudesta, Huoltovarmuus Suomessa <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/tietoa-huoltovarmuudesta/huoltovarmuus-suomessa> Viitattu 26.11.2024

⁵² HE 63/2022 vp, 24-25 ja 32; Alapuranen 2020, 247-251

tiettyjen oikeuksien rajoittamisen, jos sen katsotaan olevan tarpeen esimerkiksi kansanterveyden, kansallisen turvallisuuden tai muiden tärkeiden yleisten etujen mukaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällöinkin vaaditaan selkeä ja täsmällinen kansallinen sääntely.

Euroopan unionin perusoikeuskirja, ja erityisesti sen 7 ja 8 artiklat, turvaavat yksityiselämän ja henkilötietojen suojan⁵³. Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on oikeuskäytännössään toistuvasti korostanut, että henkilötietojen käsittelyssä on aina huomioitava suhteellisuus ja käsittelyn välttämättömyys. Tapauksessa Digital Rights Ireland (C-293/12) EUT painotti, että henkilötietojen säilyttäminen ja käsittely yleisellä tasolla ilman riittäviä oikeudellisia takeita voi johtaa yksityisyyden suojan vakavaan loukkaukseen.⁵⁴

Vertailussa muiden EU-maiden sääntelyä voidaan havaita, että käytännöt vaihtelevat, mutta keskeiset periaatteet silti säilyvät. Saksassa terveystietojen käsittely on tarkoin säädeltyä ja valtiossa korostetaan nimenomaisesti yksityisyyden suojaa erityisesti työelämässä. Saksan tartuntatautilaki (Infektionsschutzgesetz) mahdollistaa joissakin tilanteissa työnantajan tiedonsaannin, mutta tällöinkin edellytetään viranomaispäätöstä tai yksilöityä sääntelyä.⁵⁵ Virossa tartuntatautilaki mahdollistaa tartunnan leviämisen estämiseksi tietojen käsittelyn, mutta työnantajan oikeus näihin tietoihin on silti rajattu. Poikkeusoloissa on sovellettu väliaikaisia säännöksiä, joilla on mahdollistettu tietojen käsittely vain tietyin ehdoin.⁵⁶

Ruotsissa tietosuojalain lisäksi sovelletaan työelämän tietosuojalakea (Lag om medbestämmande i arbetslivet), joka rajoittaa työnantajan mahdollisuuksia käsitellä terveystietoja. Työelämän tietosuojaperiaatteet korostavat laillisuutta, korrektiutta, läpinäkyvyyttä ja tarpeellisuutta. COVID-19-pandemian aikana terveystietojen käsittely perustui viranomaissuositukseen ja työntekijän vapaaehtoiseen suostumukseen.⁵⁷ Työnantajan oikeutta käsitellä henkilötietoja säätelee lisäksi erityislainsäädäntö, kuten potilastietolaki terveydenhuollosta. Arkaluonteisia tietoja saa käsitellä vain poikkeusperustein, joista työoikeudelliset velvoitteet ovat yksi, mutta tällöinkin vaaditaan lain tai työehtosopimuksen tuki ja suojatoimet.⁵⁸

Vertaileva tarkastelu osoittaa, että vaikka EU-jäsenmaat soveltavat kansallista harkintavaltaa terveystietojen käsittelyssä poikkeustilanteissa, yhteinen nimittäjä on tarve laintasoiseen sääntelyyn, joka täyttää perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset.⁵⁹ Mikään vertailussa ollut

⁵³ Euroopan unionin perusoikeuskirja, 7 ja 8 artikla

⁵⁴ C-293/12 Digital Rights Ireland, tuomio 8.4.2014, kohdat 52-69

⁵⁵ Infektionsschutzgesetz, 28a §

⁵⁶ Nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus, 34-36 §

⁵⁷ Ruotsin tietosuojavaltuutetun lausunto 2020

⁵⁸ Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, 1 luku 3 §

⁵⁹ EDPB Guidelines 05/2020 on consent under Regulation 2016/679

maa ei salli terveystietojen yleistä pyytämistä tai käsittelyä ilman laissa erikseen määriteltyä perustetta, edes poikkeusolojen aikana. EU-oikeudellinen, ja GDPR:n 9 ja 23 artiklat, viitekehys korostaa sääntelyn täsmällisyyttä, oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä. Jäsenvaltioiden kansalliset käytännöt osoittavat, että terveystietojen käsittely kriittisillä aloilla voidaan tietyin edellytyksin sallia, mutta se edellyttää aina yksiselitteistä ja rajoitettua lainsäädäntöä. Tämä tukee johtopäätöstä, jonka mukaan Suomessa olisi lainsäädännöllisesti mahdollista luoda sääntelykehyksiä huoltovarmuustoimijoiden oikeuksista käsitellä terveystietoja, mikäli sääntely noudattaa sekä kansallista että EU-oikeuden vaatimuksia.⁶⁰

8 Mahdolliset vaikutukset yksilön oikeuksiin ja yksityisyyteen

Mikäli huoltovarmuuskriittisille toimijoille annettaisiin nykyistä laajempi oikeus pyytää tai seurata työntekijöidensä terveystietoja, voisi sillä olla merkittäviä ja todennäköisesti kielteisiä vaikutuksia yksilön perus- ja ihmisoikeuksiin sekä työelämän suhteisiin. Siksi onkin oleellista tarkastella niitä vaikutuksia, mitä tällaisella mahdollisuudella yksilön kannalta olisi.

Suomen perustuslaki, ja erityisesti sen 10 §, turvaa jokaisen yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan sekä edellyttää henkilötietojen suojasta säätämistä lailla. Terveystiedot kuuluvat kiistatta yksityiselämän ydinalueelle. Laajempi työnantajan oikeus päästä käsiksi näihin tietoihin tai seurata niitä heikentäisi suoraan tätä perustuslaillista suojaa. Se merkitsisi aiempaa syvempää tunkeutumista yksilön henkilökohtaiseen sfääriin ja vaarantaisi oikeuden elää omaa elämäänsä ilman aiheetonta ulkopuolista puuttumista.

8.1 Itsemääräämisoikeus ja luottamus

Yksilöillä on turvattu oikeus päättää omasta kehostaan ja terveydestään sekä siitä, mitä tietoja itsestään muille haluaa antaa. Tämä onkin keskeinen osa itsemääräämisoikeutta. Esimerkiksi potilaslain 6 §:ssä korostetaan potilaan itsemääräämisoikeutta hoitopäätöksissä. Työelämässä laajempi oikeus vaatia terveystietoja voisi asettaa työntekijän paineen alle paljastaa tietoja, joita hän ei haluaisi jakaa, tai osallistua tutkimuksiin tai seurantaan vastoin tahtoaan. Myös GDPR:n 7 artiklan ja johdanto-osan 43 kappaleen mukaan suostumuksen pyytäminen on ongelmallista, sillä vaikka suostumusta muodollisesti pyydetäisiin, sen vapaaehtoisuus olisi työsuhteen kontekstissa kyseenalainen. Tällä heikennettäisiin työntekijän autonomiaa ja kontrollia omiin henkilökohtaisiin tietoihinsa.

---

⁶⁰ Euroopan unionin perusoikeuskirja, 7-8 artikla

Työsuhteen yksi perusta on luottamus. Jos työntekijät kokevat, että heidän terveystietojaan seurataan tai niihin voidaan päästä käsiksi ilman selkeää ja välttämätöntä perustetta, luottamus työnantajaan voi vakavasti rapautua. Tämä voi johtaa huonontuneeseen työilmapiiriin, vähentyneeseen sitoutumiseen ja jopa siihen, että työntekijät salaavat terveysongelmiaan pelätessään kielteisiä seurauksia työsuhteelleen. Myös luottamus työterveyshuoltoon voisi vaarantua, jos sen koettaisiin toimivan ensisijaisesti työnantajan tiedonhankintakanavana.

8.2 Eettiset kysymykset ja syrjintäriski

Laajempi oikeus terveystietojen seurantaan herättää vakavia eettisiä kysymyksiä. Onko oikein, että työnantaja pääsee käsiksi työntekijän intiimeimpiin tietoihin vain siksi, että yritys toimii kriittisellä alalla? Miten varmistetaan, että tietoja käytetään vain ilmoitettuun tarkoitukseen eikä esimerkiksi työntekijöiden kontrollointiin tai epäsuotuisaan profilointiin? Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE korostaa ihmisarvon kunnioitusta ja itsemääräämisoikeutta terveydenhuollon etiikan ytimenä, ja nämä periaatteet ovat relevantteja myös työelämän tietosuojassa. Laajempi seuranta voisi olla ristiriidassa näiden eettisten periaatteiden kanssa.⁶¹

Yksi riskeistä liittyen terveystietojen laajempaan käsittelyyn työelämässä on syrjinnän vaara. Suomen perustulain 6 § ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltävät syrjinnän muun muassa terveydentilan perusteella. Jos työnantajalla on pääsy työntekijöiden terveystietoihin, riski kasvaa, että näitä tietoja käytetään perusteettomasti työhönotossa, ylennyksissä, tehtävien jaossa tai työsuhteen päättämisessä. Vaikka syrjintä olisi laitonta, sen todistaminen voi olla vaikeaa. Erityisesti kroonisista sairauksista, mielenterveysongelmista tai vammaisuudesta kärsivät henkilöt voisivat joutua heikompaan asemaan työmarkkinoilla.⁶²

9 Yhteenveto

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko huoltovarmuuskriittisillä toimijoilla oikeudellista perustetta pyytää toimialueellaan työskentelevien henkilöiden terveystietoja, erityisesti poikkeusoloissa ja Valmiuslain ollessa käytössä. Lisäksi tavoitteena oli analysoida, mahdollistaako voimassa oleva lainsäädäntö terveystietojen pyytämisen huoltovarmuuden perusteella, ja jos ei, tulisiko tällainen mahdollisuus luoda. Työssä arvioitiin myös tällaisen oikeuden mahdollisia vaikutuksia yksilön oikeuksiin ja yksityisyyteen.

⁶¹ ETENE 2014-2018, Sosiaali- ja terveysalan eettiset periaatteet, 15-18

⁶² Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Yhdenvertaisuus ja syrjintä, <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/yhdenvertaisuus-ja-syrjinta> Viitattu 26.5.2025

Tutkimus toteutettiin pääosin oikeusdogmaattisena tarkasteluna, jossa analysoitiin voimassa olevaa oikeutta ja sen tulkintaa. Tietoperusta rakentui Suomen perustuslain, EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen, Valmiuslain ja lain yksityisyyden suojasta työelämässä ympärille, hyödyntäen myös muita kansallisia ja kansainvälisiä säädöksiä. Keskeisiä käsitteitä olivat yksityisyyden suoja, terveystietojen arkaluonteisuus, huoltovarmuus ja poikkeusolot.

Alun perin opinnäytetyöhön oli tarkoitus sisällyttää haastatteluja huoltovarmuuskriittisten organisaatioiden edustajien kanssa. Näiden anonymisoitujen haastattelujen tarkoituksena olisi ollut tuoda opinnäytetyöhön käytännönläheisempää ja monipuolisempaa näkökulmaa kriittisten toimijoiden tiedontarpeista ja mahdollisista haasteista terveystietojen käsittelyssä. Ajankäytöllisten haasteiden vuoksi haastatteluja ei kuitenkaan saatu toteutettua. Tämä rajasi työn vahvemmin lainopilliseen ja teoreettiseen tarkasteluun.

Oikeuskirjallisuutta aiheesta oli saatavilla melko vähän, mikä ohjasi työn painopistettä entisestään voimassa olevan lainsäädännön yksityiskohtaiseen analyysiin. Työssä on kuitenkin mielestäni onnistuttu selvittämään selkeästi, miten laki ei mahdollista terveystietojen pyytämistä poikkeusoloissa tai normaalioloissa, mutta toisaalta myös se, millä tavoin eri lait antavat myönnytyksiä mahdollisen erillisen lain sääntelyn luomiselle. Kaikki asiaan liittyvät oleelliset lait, tärkeimpinä GDPR ja Suomen perustuslaki, on käsitelty kattavasti ja niiden suhdetta terveystietojen käsittelyyn on tarkasteltu perusteellisesti.

Tavoitteena oli myös pohtia, miten laki teoreettisesti voisi mahdollistaa terveystietojen käsittelyn niissä tilanteissa, joissa se ei nykyisin ole mahdollista. Johtopäätöksenä oli, että vaikka yksikään nykyinen laki ei suoraan anna yleistä oikeutta terveystietojen pyytämiseen, lainsäädännöstä löytyy kuitenkin viitteitä ja periaatteita, joiden pohjalta erikseen lailla määritelty, tarkkarajainen ja välttämättömyysperusteinen terveystietojen pyytäminen voisi teoreettisesti olla mahdollista. Tämä edellyttäisi kuitenkin lainsäädäntömuutosta ja perusoikeuksien rajoittamisen edellytysten täyttymistä.

Työssä olisi voitu käyttää enemmän aikaa teoreettisen oikeuskirjallisuuden löytämiseen ja syvällisempään pohdintaan siitä, minkälaisia vaikutuksia tällaisilla lainsäädäntömuutoksilla voisi olla yksilön perusoikeuksiin. Myös yhteiskunnan kannalta kriittisten toimijoiden tiedontarpeita olisi voitu käsitellä syvällisemmin, mihin juuri haastattelut olisivat olleet erinomainen lisä. Opinnäytetyö on kuitenkin onnistunut täyttämään sille asetetut päätavoitteet ja antanut selkeän, tiiviisti ilmaistun, kuvan nykyisestä oikeustilasta ja mahdollisista tulevaisuuden kehityssuunnista.

10 Johtopäätökset ja kehitysehdotukset

Tässä opinnäytetyössä on tarkasteltu, onko huoltovarmuuskriittisillä toimijoilla oikeutta pyytää työntekijöidensä terveystietoja poikkeusolojen aikana erityisesti valmiuslain ja muiden soveltuvien säädösten perusteella. Keskeinen johtopäätös on, että nykyinen lainsäädäntö ei anna huoltovarmuuskriittisille toimijoille yleistä oikeutta pyytää työntekijöidensä terveystietoja, edes valmiuslain ollessa voimassa. Terveystietojen käsittelyä säädellään Suomessa erittäin tiukasti usean erityis- ja yleislain kautta, joiden yhteisenä nimittäjänä on yksilön erittäin vahva oikeus tietosuojaan ja yksityisyyteen.

Vaikka Valmiuslaki mahdollistaa perusoikeuksien rajoittamisen poikkeusoloissa, se ei sellaisenaan oikeuta terveystietojen käsittelyyn ilman tarkkaa ja täsmällistä erityissääntelyä. Laki on lähinnä mahdollistava kehys, joka antaa viranomaisille tilaa reagoida nopeasti muuttuviin tilanteisiin. Se ei kuitenkaan voi ohittaa tietosuojaa koskevia perus- ja ihmisoikeuksia. Myös PL 23 §:n mukaisesti perusoikeuksien rajoittamisen on oltava tarkkaan rajattua, oikeasuhtaista ja ehdottoman välttämätöntä.

Terveystietojen käsittely voisi kuitenkin olla oikeudellisesti mahdollista tietyin rajauksin, mikäli sääntely perustuisi lakiin ja täyttäisi perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset. Tällöin edellytetään esimerkiksi sitä, että käsittelyn on oltava välttämätöntä toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi, oikeasuhtaista suhteessa tavoiteltuun päämäärään, ajallisesti ja sisällöllisesti tarkkaan rajattua, sekä riittävien suojatoimien ja valvonnan alaista. EU-oikeudellinen tarkastelu ja muiden jäsenvaltioiden käytännöistä voidaan tulkita, että vastaavanlainen sääntely on mahdollista, mutta edellyttää kuitenkin erityistä varovaisuutta. Esimerkiksi Saksassa ja Virossa terveystietojen käsittely on ollut mahdollista vain tarkasti säädellyissä poikkeustapauksissa, pääosin viranomaistoiminnan kautta.

Kehitysehdotukset:

1. Lainsäädäntömuutostarve ja valmistelu: Mikäli kansallinen huoltovarmuusstrategia edellyttäisi mahdollisuutta terveystietojen käsittelyyn tietyissä poikkeusolojen tilanteissa, olisi tarkoituksenmukaista säätää erillinen laki tai täydentää valmiuslakia tarkkarajaisella säännöksellä. Mahdollisen lainsäädäntömuutoksen valmistelussa tulisi varmistaa laaja oikeudellinen ja yhteiskunnallinen keskustelu. Mukaan tulisi ottaa tietosuojaviranomaiset, työmarkkinajärjestöt ja kansalaisyhteiskunnan edustajat. Samalla tulisi laatia vaikutusarvio yksityisyyden suojan, työntekijöiden aseman ja yhteiskunnan toimintakyvyn näkökulmista.⁶³

⁶³ Heikkinen ym. 2018. 62-63, 108-110, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161153/64-2018-Valmiuslaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.5.2025

2. Käytännön ohjeistus ja koulutus: Mikäli terveystietojen käsittely mahdollistettaisiin rajoitetusti huoltovarmuuden turvaamisen nimissä, tulisi toimijoille myös tarjota ohjeistusta ja koulutusta siitä, miten tietosuojaa ja työntekijöiden oikeuksia käytännössä turvattaisiin. Tämä auttaisi varmistamaan, että mahdolliset uudet oikeudet toteutetaan lainmukaisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla.
3. Jatkotutkimus: Olisi suositeltavaa tehdä jatkotutkimus siitä, miten yksityisyyden suojan ja huoltovarmuuden välinen jännite on ratkaistu muilla kriittisillä sektoreilla, kuten puolustusvoimissa, ilmailussa tai terveydenhuollon valmiusjärjestelmissä. Tällainen vertaileva analyysi voisi tarjota arvokasta tietoa ja parhaita käytäntöjä mahdollisten tulevien säädösten pohjaksi. Lisäksi syvällisempi teoreettinen oikeuskirjallisuus tutkielma voisi analysoida laajemmin tällaisten muutosten perusoikeudellisia vaikutuksia. Haastattelun, joita ei ajankäytöllisistä syistä saatu toteutettua tähän työhön, sisällyttäminen tuleviin tutkimuksiin olisi myös erittäin hyödyllistä syvemmän ymmärryksen saamiseksi kriittisten toimijoiden todellisista tiedontarpeista ja käytännön haasteista.

Lainsäädännön ja lainsäätäjien tehtävänä on etsiä tasapaino yksilön oikeuksien suojelun ja yhteiskunnan toimintakyvyn turvaamisen välillä. Oikeudellisesti kestävä ratkaisun saavuttaminen edellyttää yksityiskohtaista sääntelyä. Tässä yksityiskohtaisessa sääntelyssä tulee ottaa huomioon sekä huoltovarmuuden tarpeet, että tietosuojaan liittyvät perusoikeudet.

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Alapuranen L. 2020. 3. painos. Henkilötietojen käsittely työelämässä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

ETENE 2014-2018, Sosiaali- ja terveysalan eettiset periaatteet - ovatko ne valideja tulevaisuudessa?

<https://etene.fi/documents/66861912/66865253/ETENE+julkaisu+46+Eettiset+perusteet,+kausijulkaisu.pdf/5a137eb6-6e68-8f50-96bb-ac844397343e/ETENE+julkaisu+46+Eettiset+perusteet,+kausijulkaisu.pdf?t=1550231422000>

Viitatu 26.5.2025

Hallström M-L. 2004 Sananvapauden suhde yksityisyyden ja kunnian suojaan.

https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/rikosoikeudenuudistuneetyleisetopit2004/NQIPX4AwB/05_Sananvapauden_suhde_yksityisyyden_ja_kunnian..._Minna-Liisa_Hallstrom.pdf Viitattu 26.5.2025

Heikkonen J., Kataja P., Lavapuro J., Salminen J. Turpeinen M. ja Strategiaosasto. 2018. Valmiuslaki ja perusoikeudet poikkeusoloissa: Valtiosääntöoikeudellinen kokonaisarvio valmiuslain ja perustuslain 23 §:n suhteesta. Valtioneuvoston kanslia.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161153/64-2018-Valmiuslaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 26.5.2025

Hirvonen A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki.

Huoltovarmuuskeskus 2023 Ajankohtaisia kysymyksiä ja vastauksia kriittisestä infrastruktuurista ja varautumisesta. <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/a/ajankohtaisia-kysymyksia-ja-vastauksia-kriittisesta-infrastruktuurista-ja-varautumisesta> Viitattu 23.11.2024

Huoltovarmuuskeskus, Huoltovarmuuskeskuksen keskeiset tehtävät normaaliaikoina

<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/huoltovarmuusorganisaatio/huoltovarmuuskeskus>

Viitattu 26.11.2024

Huoltovarmuuskeskus, Huoltovarmuusorganisaatio, Sektorit ja poolit.

<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/huoltovarmuusorganisaatio/sektorit-ja-poolit> Viitattu 26.11.2024

Huoltovarmuuskeskus, Tietoa huoltovarmuudesta, Huoltovarmuus Suomessa.

<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/tietoa-huoltovarmuudesta/huoltovarmuus-suomessa>

Viitattu 26.11.2024

Mepco 2023, 6 kohdan muistilista tietosuojasta HR-ammattilaisille <https://mepco.fi/blogi/6-kohdan-muistilista-tietosuojasta-hr-ammattilaiselle/> Viitattu 26.5.2025

Ojanen T. 2020 Peruoikeudet ja poikkeusolot.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2020-AK-291031.pdf>

Viitatu 26.5.2025

PWC, NIS2-direktiivi ja sen vaikutukset yrityksille <https://www.pwc.fi/fi/palvelut/teknologia-ja-digitaalisuus/kyberturvallisuus-ja-tietosuoja/nis2-direktiivi-ja-sen-vaikutukset-yrityksille.html> Viitatu 26.5.2025

Sisäministeriö, Kansallinen riskiarvio 2023
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164627/SM_2023_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitatu 26.5.2025

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Yhdenvertaisuus ja syrjintä
<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/yhdenvertaisuus-ja-syrjinta> Viitattu 26.5.2025

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Infektiotaudit ja rokotukset. Taudit ja torjunta. Taudit ja taudinaiheuttajat A-Ö. Koronavirus SARS-CoV-2. Mikä on koronavirus SARS-CoV-2?
https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-sars-cov-2#Mik%C3%A4_on_koronavirus_SARS-CoV-2?C2%A0
Viitattu 26.5.2025

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Mitä teen, jos olen altistunut koronalle?
https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/koronavirus-sars-cov-2#Mit%C3%A4_teen,_jos_olen_altistunut_koronalle? Viitattu 26.5.2025

Tietosuojavalettuun toimisto, Työelämän tietosuojan käsikirja
<https://tietosuoja.fi/documents/6927448/8214540/Ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n%20tietosuoja%20k%C3%A4sikirja%202020-%20Tietosuojavalettuun%20toimisto.pdf> Viitatu 26.5.2025

Tietosuojavalettuun toimisto, Usein kysyttyä terveydenhuollosta
<https://tietosuoja.fi/usein-kysyttya-terveydenhuolto> Viitatu 26.5.2025

Turvallisuuskomitea, Puolustusministeriö, Valtioneuvosto, Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017 (YTS)
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166024/VN_2025_1.pdf?sequence=4&isAllowed=y Viitatu 26.5.2025

Työsuojelu, Lakisääteiset ja muut terveystarkastukset työkyvyn tukena
<https://tyosuojelu.fi/tyoterveys-ja-tapaturmat/tyoterveyshuolto/terveystarkastukset> Viitatu 26.5.2025

Työsuojelu, Terveydentilatiedot <https://tyosuojelu.fi/tyosuhde/oikeudet-ja-velvollisuudet-tyossa/yksityisyyden-suoja/terveystiedot> Viitatu 26.5.2025

Valtioneuvosto 2020, Yhteiskunnan kannalta kriittisten alojen henkilöstö
<https://valtioneuvosto.fi/-/10616/yhteiskunnan-toiminnan-kannalta-kriittisten-alojen-henkilosto> Viitatu 26.5.2025

Valtioneuvosto, EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän loppumietintö 2018
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160626/OMML_08_2018_TATTI-loppumietinto.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitatu 26.5.2025

Virallislähteet

Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS)

Euroopan unionin perusoikeuskirja. 2000. (2000/C 364/01)

EDPB Guidelines 05/2020 Consent under Regulation 2016/679

EU CER Directive Critical Entities Resilience - 2022/2557

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (UDHR)

HE 159/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 162/2003. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 205/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta ja eräksi muiksi laeiksi.

HE 63/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta.

Suomen säädöskokoelma, Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 568/2024, Helsinki

Valtioneuvosto, Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 568/2024

Valtioneuvosto, Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista 857/2013

Oikeuskäytäntö

C-293/12 Digital Rights Ireland, tuomio 8.4.2014. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0293>